

До разової спеціалізованої вченої ради
у Волинському національному університеті
імені Лесі Українки

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

д.е.н., професора Возняк Галини Василівни
на дисертаційну роботу Кльоби Руслана Львовича
«Організаційно-економічні засади смарт-спеціалізації розвитку
регіонів України», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та
поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Повномасштабна збройна агресія росії проти України (і як наслідок посилення безпекових викликів, значні руйнування, втрата територій, зміна структури економіки) з одного боку, набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, з іншого, обумовлюють необхідність формування нової парадигми регіонального розвитку, яка б враховувала спеціалізацію регіону, була багаторівневою, інноваційно орієнтованою, спрямованою на зміцнення конкурентних переваг. Саме така політика (яка опирається на смарт-спеціалізацію) набула широкого застосунку в практиці планування розвитку територій в країнах ЄС. З 2018 року планування регіональних стратегій до 2027 р. в Україні відбувалось із частковим застосуванням методології смарт-спеціалізації для вибору (як мінімум) однієї стратегічної цілі, позаяк це дасть змогу визначити пріоритетні сфери розвитку економіки регіону. Правдою є і те, що ні вітчизняна, ні європейська практика не містить покрокового алгоритму реалізації підприємницького відкриття, що є основою цього підходу. Нова реальність обумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до стратегічного планування розвитку регіонів.

В цьому контексті, підняті в роботі Кльоби Р. Л. питання поглиблення теоретико-методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення смарт-спеціалізації розвитку регіонів України є своєчасними та визначають актуальність проведеного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота пов'язана з тематикою наукових досліджень, що виконувались у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, а саме: «Впровадження інклюзивних підходів до реінтеграції ветеранів, учасників

бойових дій та їх сімей у цивільне суспільство й економіку України» (номер державної реєстрації 0124U000566) та «Розвиток інклюзивного ринку праці в умовах релокації та міграції: зайнятість, освіта, доходи населення» (номер державної реєстрації 0123U101558), в межах яких автором обґрунтовано: підходи до застосування інструментів смарт-спеціалізації для посилення інклюзивного розвитку регіонів; пропозиції щодо регіонального стратегічного планування з урахуванням потреб цільових соціальних груп та можливостей інтеграції їх у високотехнологічні сектори економіки; надано рекомендації для органів місцевого самоврядування та регіональних агенцій розвитку щодо впровадження інклюзивних підходів до формування регіональних пріоритетів в умовах повоєнного відновлення України; підготовлено рекомендації для місцевих органів влади щодо формування стратегічних пріоритетів на основі локальних конкурентних переваг та залучення вразливих груп населення до інноваційних секторів економіки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення із змістовним наповненням дисертаційної роботи Кльоби Руслана Львовича дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, що представлено в ній характеризуються повнотою дослідження, послідовною та логічною структурною побудовою.

Мета дослідження, яка полягала в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення смарт-спеціалізації розвитку регіонів України узгоджується із задекларованою темою, а визначені наукові завдання розкривають її, що дало змогу автору отримати наукові положення, які винесено на захист.

Достовірність висновків забезпечено використанням офіційних статистичних джерел, нормативно-правових документів, аналітичних матеріалів українських та міжнародних організацій та установ (як то ООН, Світового банку, Програми розвитку ООН та Європейської комісії, що визначають методологічні підходи до формування та реалізації смарт-спеціалізації). Застосовані дисертантом загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження дозволили забезпечити виконання поставлених у дисертації завдань.

Висновки та пропозиції відображають основні положення проведеного дослідження, а також можливі напрями їхнього практичного застосування. Кількість, зміст та обсяг друкованих праць Кльоби Р. Л. відповідають вимогам щодо опублікування результатів дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії і дають право автору на публічний захист. Зміст роботи

відповідає задекларованій темі, поставленій меті та засвідчує завершеність дослідження.

Оцінка наукової новизни положень і отриманих результатів дисертаційної роботи

Серед положень, що визначають наукову новизну дисертації можна виокремити:

- запропонований методичний підхід до оцінки потенціалу смарт-спеціалізації регіонів, який передбачає розрахунок субіндексів за чотирма напрямками (підприємницького-виробничий, інноваційно-науковий, інвестиційно-організаційний та зовнішньоекономічний), інтегрального індексу перспектив смарт-спеціалізації, а практична значущість такого підходу полягає у створенні інструменту для вибору стратегічних напрямів смарт-спеціалізації та формуванні регіональної політики (п.1.3);
- пропозиції автора щодо формування стратегій смарт-спеціалізації відповідно до певної моделі регіонального розвитку в Україні, які на відміну від традиційних підходів, поєднують інвестиційний аналіз, індекси локалізації, оцінку відносних конкурентних переваг та принципи чотири-ланкової спіралі (п.3.3);
- ініціативи автора щодо формування організаційно-економічного механізму смарт-спеціалізації регіонів України, що матиме наслідком підтримку економіки регіонів в умовах війни та формування підґрунтя України у європейський інноваційний простір (п.3.2).

Практичне значення результатів виконаного дослідження

Практична значимість результатів дослідження Кльоби Р.Л. полягає у розробці науково-прикладних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення смарт-спеціалізації розвитку регіонів України, зокрема у формуванні механізмів підвищення інноваційної спроможності регіонів, удосконаленні методів оцінювання потенціалу та визначення пріоритетних напрямів смарт-спеціалізації, а також у виробленні пропозицій з удосконалення механізмів реалізації державної регіональної політики й регіональних стратегій, спрямованих на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та ефективного використання ресурсного потенціалу територій.

Представлені результати дослідження, доведені до рівня практичних напрацювань та рекомендацій, підтверджені довідками про впровадження, наданими: АТ «Райффайзен Банк» (довідка про впровадження № 128 від

31.07.2025 р), Громадською організацією «Академія для героїв» (довідка про впровадження № 02/08-2025 від 06.08.2025 р)., Волинським національним університетом імені Лесі Українки під час підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних та практичних занять із освітніх компонентів «Філософія сталого розвитку та сучасні економічні теорії», «Управління проектами сталого розвитку», «Стратегія сталого, інклюзивного та смарт розвитку ЄС», (довідка № 03-24/04/2008 від 07.07.2025 р) та Приватним закладом вищої освіти «ІТ Степ Університет» при розробленні практичних кейсів для хакатонів з цифрової економіки (довідка № 576 від 05.08.2025 р).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації

За темою дисертації здобувачем опубліковано 11 наукових праць, у тому числі у фахових наукових виданнях України категорії Б опубліковано 5 статей та розміщено 6 публікацій апробаційного характеру, авторський внесок становить 3,46 д.а. Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п.8 Порядку присудження наукового ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами).

Структура та обсяг дисертаційної роботи

Дисертаційна робота містить анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Між розділами роботи існує гармонійний взаємозв'язок, що дозволяє говорити про логічність та завершеність роботи. Обсяг основного тексту становить 237 сторінок. Дисертація містить 36 таблиць, 40 рисунків та 7 додатків. Список використаних джерел налічує 193 найменування.

У *вступі* відображено актуальність теми дисертації, обґрунтовано його мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, окреслено інформаційну основу, виокремлено елементи наукової новизни та практичне значення одержаних результатів, що пройшли відповідну апробацію.

У *розділі 1* (с.24-81) «Теоретико-методичні засади смарт-спеціалізації розвитку регіону» автором розкрито сутність поняття «смарт-спеціалізація» через деталізацію змісту як концепту, процесу та інструменту, подано систематизацію та узагальнені характеристики (с.36 табл.1.1); запропоновано концепт смарт-спеціалізації розвитку регіонів України, який інтегрує

європейські підходи, включає 7 гіпотез та дозволить сформулювати інноваційно-орієнтовані траєкторії розвитку регіонів України (п.1.2, с.42-57, рис. 1.1). З метою визначення регіональної спеціалізації автором запропоновано комплексний методичний підхід, який включає аналіз індикаторів за 4 напрямками (підприємницький і виробничий потенціал, інноваційно-наукова спроможність, інвестиційно-організаційна спроможність та зовнішня інтегрованість і масштабованість), побудову інтегрального показника та слугуватиме інструментом для вироблення регіональних смарт-стратегій (п.1.3, с.76, рис.1.3).

Розділ 2 (с. 82-172) «Оцінка передумов і визначення пріоритетів смарт-спеціалізації регіонів України» містить аналіз передумов переходу до стратегування розвитку регіонів України на засадах смарт-спеціалізації (п.2.1); визначення пріоритетних видів економічної діяльності регіонів України (п.2.2) та інтегральне оцінювання потенціалу смарт-спеціалізації розвитку регіонів (п.2.3). Аналітичні розрахунки дали змогу автору виявити регіональні особливості та можливості запровадження смарт-технології у вітчизняну практику стратегування.

У розділі 3 «Організаційно-економічне забезпечення смарт-спеціалізації розвитку регіонів України» на основі проведеного в Р2 аналізу запропоновано модель смарт-спеціалізації як інноваційного підходу до розвитку регіонів, яка включає три рівні (діагностичний, прогнозування перспектив смарт-спеціалізації та організаційно-економічний) та слугує аналітико-управлінським інструментарієм в системі стратегічного планування (п.3.1). Напрацьовано організаційно-економічний механізм смарт-спеціалізації розвитку регіонів України, який поєднує інституційні, фінансові та організаційні інструменти, спрямовані на концентрацію ресурсів у сферах із високим потенціалом зростання (п. 3.2) та підходи до формування стратегії смарт-спеціалізації, залежно від встановленої моделі регіонального розвитку (п. 3.3), що надає дослідженню, завершеного, прикладного характеру.

Дисертаційна робота виконана українською мовою, матеріал викладено логічно і послідовно. Висновки та пропозиції є достатньо аргументованими. У тексті чітко простежується дотримання принципу побудови висновків за підсумками кожного параграфа, що забезпечує внутрішню структурну цілісність дисертації.

Загалом структура, логіка викладу, змістове наповнення та технічне оформлення дисертації свідчать про достатній рівень наукової культури здобувача та відповідають вимогам, визначеним наказом МОН України від 12.01.2017 № 40.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Ступінь самостійності проведеного дослідження підтверджується відсутністю ознак плагіату. Використання положень, праць та висловлювань інших авторів мають відповідні коректні посилання на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; ознак академічного плагіату не виявлено, що дозволяє зробити висновок про дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності, визначеними чинним законодавством України.

Дискусійні питання та основні зауваження щодо змісту дисертації

Не зменшуючи практичної цінності, значимості та достатньо високого рівня дисертаційної роботи Кльоби Р.Л., слід вказати на окремі положення, які є дискусійними та потребують додаткових пояснень, а саме:

- 1) обґрунтовуючи концептуальні засади смарт-спеціалізації регіонів України (п.1.2), автор стверджує, що «...концептуальна специфіка смарт-спеціалізації в Україні полягає у необхідності врахування: регіональної асиметрії розвитку, інституційної спроможності до реалізації стратегій, ресурсних обмежень, які визначають вибір напрямів концентрації» с.43. Не заперечуючи таких міркувань, вважаємо, що такі думки потребують додаткової аргументації, оскільки зі змісту не зовсім очевидно: яким чином дана технологія стратегування повинна мінімізувати регіональні асиметрії в рівнях розвитку (адже в неї «місія» інша – виявити ВЕДи, які мають інноваційний потенціал та здатні зміцнити конкурентні переваги регіону, а відтак і сприяти його економічному зростанню). Також, не зрозуміло чому в пропонованій концепції, що на рис.1.1 с.51 автор подає 6 гіпотез (без сталого розвитку), які визначають логіку та основу смарт-спеціалізації регіонів України, а по тексту обґрунтовує 7 (с. 44-46);
- 2) заслуговує на увагу запропонований в роботі методичний підхід до оцінки галузевої спеціалізації (п.1.3), який включає структурний, кількісний та динамічний аналіз. Зважаючи на війну в Україні та посилення безпекових викликів і, як наслідок, падіння інвестиційної активності у всіх без виключення регіонах, закладаються сумніви, що капітальні інвестиції є вдалим індикатором, що «відображає економічні пріоритети територій» та, на думку автора, можна використовувати «як основу для визначення галузей спеціалізації регіонів». Не зрозуміло і те яким чином визначено типи регіонів (А, Б, С, Д) за інтегральним індексом (с.74)? Як визначено інтервали, теж зі змісту не очевидно;
- 3) в п.2.2 автор визначає спеціалізацію регіонів за інвестиційною активністю, концентруючись на таких видах економічної діяльності як:

с/г, промисловість, будівництво, транспорт і логістика, інформація та телекомунікації і професійна та науково-технічна діяльність (с.110), оскільки, на його думку, вони здатні «формувати довгострокові конкурентні переваги». Така думка має «право на життя», однак на наше переконання, ключовим критерієм для вибору напрямів смарт-спеціалізації регіону є інноваційність певних видів економічної діяльності. Викликає запитання, також, обмежена кількість ВЕД. Чому? Бо, наприклад, в умовах посилення процесів цифровізації, вагомим сектором економіки з інноваційним потенціалом є торгівля (G), яка чомусь випала з уваги здобувача, хоча для багатьох регіонів України цей ВЕД є вагомим. Врахування таких аспектів, як нам видається, посилило б науково-практичну спрямованість дослідження;

- 4) робота містить орфографічні та стилістичні помилки і описки (наприклад, с.19-20 у формулюваннях новизни відсутні початкові літери, рівно як і у висновках до розділів), а список використаних джерел містить дублювання джерел (наприклад, [65, 66, 67,69]), що не є позитивною характеристикою дослідження на даному етапі.

Однак, вказані недоліки та дискусійні положення не носять принципового характеру та не спростовують одержаних нових наукових результатів дисертаційної роботи Кльоби Р.Л., а можуть слугувати підставою для наукової дискусії та продовження здобувачем подальших досліджень за обраним напрямом.

Загальний висновок

Враховуючи актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, повноту змісту і якість теоретичних узагальнень та практичних рекомендацій, вважаю, що дисертація Кльоби Руслана Львовича на тему: «Організаційно-економічні засади смарт-спеціалізації розвитку регіонів України», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка» є цілісним, завершеним, самостійно виконаним і логічно побудованим дослідженням, в якому отримано нові науково-обґрунтовані результати і практичні рекомендації, які містять елементи наукової новизни та в комплексі розв'язують важливе завдання, яке полягало в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення смарт-спеціалізації розвитку регіонів України.

Зміст дисертаційної роботи і наявні в ній науково-практичні результати відповідають галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та спеціальності 051 «Економіка».

З огляду на зазначене, вважаю, що дисертаційна робота «Організаційно-економічні засади смарт-спеціалізації розвитку регіонів України» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, із змінами), а її автор Кльоба Руслан Львович на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

Доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу регіональної фінансової
політики ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долишнього»

Г. Возняк

Галина ВОЗНЯК

